

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 21. marca 1877.

Obseg: O zboljšanju molznih krav in o reji goveje živine. — Ali naj se sadna drevesa presajajo v jeseni ali spomladi? — Krompir v jeseni saditi. — Gozdne in pašne razmere na Gorenškem. — Kmetijstvo knjižestvo. — Štirje mali faktorji o Turškem vprašanji. — Angora. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

O zboljšanju molznih krav

in o reji goveje živine sploh.

Spisal P. Skalè, uĉenik živinozdravstva.

Obĉna in opraviĉena je pritožba po vseh deželah o slabih molznih kravah in o slabem napredku reje goveje živine sploh, tako, da kliĉejo vlado na pomoĉ, katera živinorejo res s tem podpira, da gospodarjem z drŹavnimi subvencijami pripomaga do boljšega rodú bikov in telic, ki bi sĉasoma imeli zboljšati goveje pleme.

Ker goveja Źivina spada med najvaŹniše zaklade gospodarstva, zato se mi potrebno zdi, to reĉ nekoliko natanĉneje v pretres vzeti.

Kaj pa je vzrok temu, da imamo tako malo vrednih molznih krav in toliko slabe goveje živine?

Glavni vzrok je ta, da se telice, predno so popolnoma dorastle, Źe rabijo za pleme. Ali more iz takega semena postati ĉvrst rod?

Najprva skrb nam tedaj mora biti ta, da imamo kolikor mogoĉe popolnoma dorašĉene in po tem ĉvrste krave. Ĉe hoĉe krava biti dobra molzna krava, mora imeti vse organe (ves svoj drob), posebno pa prebavila in sopila, popolnoma izrašĉene; ĉem bolje Źelodec, ĉeva i. t. d. prekuhajo klajo, tem boljši redilni sok pride v krv; ĉem moĉnejša so pljuĉa, tem bolje zamorejo kri ĉistiti; ĉem veĉ pa je krvi in ĉem bolj je oĉišĉena, tem boljše je mleko, tem veĉ ga je.

Da pa krava v rasti zaostane in da se organi popolnoma ne razrastejo (razvijejo), temu glavni vzrok je to, da se Źivina premlada zaĉne po plemenu spušĉati. Navadno je kravica še popolnoma telica, a Źe je breja! V brejosti se pa kri pri materi deli na dva dela: nekaj za rast matere same, nekaj pa za rast mladiĉa v maternem telesu. Vsled tega nesreĉnega prezgodnjega dvalizma sta mati in mladiĉ v rasti zadržana tako, da zaostaneta oba. Ko je tele rojeno bilo, gre pa materna kri deloma v mleko in tako se ne more kravica veĉ popolnoma izrasti.

Ker se na vse to pri mladi Źivini niĉ ne gleda, postane potem slabotna, ne more veliko in dobrega mleka imeti; pa tudi teleta so od take krave slabotna, ne morejo nikdar postati dobre krave in krepki biki ali voli. Tako gré zrodom za rodom; slaba krava — slabo tele, tele slabo — slaba krava.

Pri takem ravnanji subvencijski denar, vpeljevanje boljšib plemen in mešanje domaĉih Ź njimi ne more ĉudeŹev delati. Al kakor se pri nas greš, greš se tudi drugod. Vsaj sem videl za ta denar nakupljene, še ne dve leti stare, pa Źe h koncu breje telice v našo deŹelo prignati, da bi se Ź njimi zboljšalo goveje pleme. Kaj nam pomaga tuje pleme, ĉe se Ź njim ravno tako greši zoper živinorejo, kakor z domaĉim!

Naravnost bodi tedaj izreĉeno, da nam samo vpeljevanje tujih plemen, pa tudi premije ne morejo koristiti, dokler ne bomo mladi Źivini s plemenjenjem prizanašali in ĉakali Ź njo, da telesno popolnoma doraste in se ji vsi organi do dobrega razvijejo, kajti zraven dorašenega dobrega bika pri reji goveje živine mora biti tudi dobra, ĉvrsta, dorašĉena krava. Taka krava bo imela obilno in dobrega mleka, pa tudi teleta ĉvrsta in zdrava in iz tacih telet pride zopet le trden, dober zárod. To je edino prava pot, po kateri se dá Źivina v malo letih gotovo zboljšati.

Po vsem tem nastane vprašanje: kdaj naj se telica po plemenu pustí?

Odgovor: Dokler je telica (tele), nikakor ne! Tele je pa goveja Źivina tako dolgo, dokler jej ne zaĉnó mleĉni zobje izpadati in stanovitni pravi zobje dorašĉati. To je glavna reĉ; to je živinorejcem vedeti treba in ne telice ne junca spušĉati po plemenu, dokler nista srednjih zób (tako imenovanih mleĉnih klešĉnikov) pometala, ali, kakor sém ter tjé pravijo, dokler ni mlada Źivina „bruha“ naredila. Ĉe pa kdo pravi ĉas plemenjenja mlade goveje živine hoĉe po letih vedeti, povem mu to, da telica mora vsaj najmanj eno leto in pol ali pa 2 leti stara biti.

Kdor gospodarjev sam sebi dobro hoĉe, naj se zvesto ravná po tem vodilu, kar lahko bere v vsaki živinorejski knjigi in tudi dr. Bleiweisovi „Źivinoreji“ a katera bi morala v roki vsacega umnega gospodarja biti. V njej berete, da naša domaĉa, zeló omehkuŹen, Źivina se res zaĉne Źe vĉasih pojati, ko je leto stara a zdaj jej dovoliti plemenjenje, bilo bi krivo, kajti pravi ĉas za majhne in srednje junice je poldrugo leto ali dve leti, za velike krave pa dve leti ali tudi dve leti in pol. Ne bojte se, ako junici še le leto stari ne dovolite koj bika, da bi zatega del jalova ostala! Ĉe se eno leto stara poja, pojala se bode tudi 2 leti stara.

To je prvi kapitel, o katerem se mi je treba zdelo, svoj glas povzdigniti do naših gospodarjev, da bi sebi na dobiĉek, pa celi deŹeli na korist povzdignili živinorejo. Popotnim uĉiteljem kmetijstva pa

ostaja o tem veliko polje, ki bi se blagonosno obdelovati dalo.

Drugi kapitel pa je potreba deželne postave, po kateri bi se smeli le taki biki (junci) spuščati za pleme, ki so si za to pravico dobili licenco (dovoljenje). Pravo je zato zadel zadnji občni zbor naše družbe kmetijske, da je to jako važno stvar v obravnavo vzel, vsaj je menda reja goveje živine za deželo ravno tako važna, če ne še bolj, kakor konjska reja, za katero že davno obstoji postava, kateri žebec se sme rabiti za pleme in kateri ne. Na Štajarskem — slišimo — imajo lepo postavo že skoro 10 let — na papirji, v življenje pa ni še stopila. Da novo stvar vpeljati ni lahko, kdo bo to tajil; al na poli poti ostati zato, ker ni zložna, to pa tudi ni prav. Zanašamo se, da bode sl. odbor naše družbe kmetijske si oskrbel še iz drugih dežel načrt take postave, in ga predelal po razmerah naše dežele — na blagor kmetijstva!

Ali naj se sadna drevesa presajajo v jeseni ali spomladi?

Vsako jesen — piše v časniku „Pomolog. Monatsheft“ dr. Ed. Lukas, prva autoriteta v sadjereji na Nemškem, dobivam vprašanja: kedaj je najbolje presajati sadna drevesa. Enemu se dozdeva jesenski čas, drugemu iz prav tistega kraja pa spomladanski čas, najbolji, tako, da umni sadjerejci ne vedó, kaj je vendar pravo.

Na to vprašanje hočem zdaj odgovoriti in sadjerejcem po obilnih svojih skušnjah svetovati, kar je po mojih mislih najbolje.

Sadna drevesa se smejo saditi v jeseni, pa tudi spomladi.

V jeseni drevesa saditi je dobro v takih krajih, v katerih spomlad hitro nastopi in je spomlad večidel suha, v gorki, lahki in suhi zemlji; tudi na brežinah proti jugu obrnjenih se priporoča jesensko sajenje.

Spomladanska saditev je pa boljša v navadni ilovnati zemlji, posebno pa pri težki in mrzli zemlji.

Če pa ima gospodar drevesa, katera presaditi hoče, domá, ali vsaj blizu doma, zamore jih tudi v precej težki zemlji v jeseni saditi, al saditi jih mora takrat tako zgodaj, da še tisto jesen drevo zamore nove korenine pognati, tedaj ob času, ko zemlja ima še dovolj toplote; tudi morajo jame že nekoliko časa pred sajenjem izkopane biti, in rahla prst ali pa šuta se jej mora primešati; na kratko rečeno, kolikor mogoče mora se zdaj sajenemu drevesu gorko posteljati. Najbolji jesenski čas je zato mesec september (kimovec) in pa o začetku oktobra (vinotoka), prav za prav okoli sv. Mihele. Bolj na tanko pa, kakor mi moremo, nam kaže drevo samo, kdaj je čas v jeseni ga presaditi, — takrat namreč, ko je nehalo čez in čez zadnje popke nastavljati. Ko se je to zgodilo, se mora najprej drevesu previdno vse perje z nožem ali škarjami odstriči, potem naj se varno tako izkoplje, da se mu korenine preveč ne poškodujejo. Čez 14 dni odpadejo na drevesu še ostali listni receljni.

Da bi se drevo prav s kepo presajalo, ni ravno treba; vendar je koristno, da se tista prst, katera se še sama med koreninami drži, od njih ne odtrese. Sploh naj se v jeseni presajajo drevesa prav previdno, in nikoli naj se ne pozabi drevesu koj pri presajanju priliti.

Drevesa, ki so bila na divjake cepljena, se ne smejo nikoli globoko vsaditi, ampak bolj plitvo. Nasproti pa morajo na pritlikovce cepljena drevesa (jablane na ivanjače, hruške na kutne) zmirom s cepljenim mestom v zemljo priti. Če potem, ko je drevo vsajeno bilo, na-

stopi suho in gorko vreme, treba je drevo vsaki dan poškopiti s škropilnico. Pri hudem mrazu pozimi pa je treba rahle zemlje nasuti na mesto vsajenega drevesa, da mu zmrzlina ne škoduje. V prihodnji spomladi se pa ta zemlja lahko porabi zato, da se krog in krog drevesa nasuje.

Nikakor pa se ne smejo prepozno drevesa v jeseni, kakor se to rado godí, presajati. Če po tri- do šestdnevni zmrzlini in snegu nastopi zopet toplejše vreme, je vendar treba s presajanjem varno ravnati, ker se zemlja potem po snežnici zeló zmrazi. Če tudi se je zemlja na videz popolnoma stajala, se nahaja pod zemljo vendar še mnogo ledenih drobcev, kateri ovirajo rast koreninic in sprejem zemlje po njih. To se večkrat pripeti, sadjerejci pa na vse druge vzroke mislijo, zakaj se drevo ni prijelo, in na zadnje mora zategadel samo nedolžno drevesce po krivici krivo biti.

Sploh se sponašajo spomladi sajena drevesa veliko bolje memo onih, ki so v jeseni sajena bila; vendar je srečna rast od kraja in zemlje, kjer je drevo vsajeno bilo, tako zeló odvisna, da se v obče ne more za gotovo reči, ali je spomladanska ali jesenska saditev boljša. Če se dadó v jeseni tako zgodaj drevesa saditi, da se vkoreninijo po novih koreninicah, je to vsakako boljše, kajti prihodnjo spomlad rastejo potem drevesa že čvrsto v rahli in gorki zemlji, kakor je že gori rečeno bilo.

Vsako drevo v jeseni ali pa spomladi vsajeno, dokler ni novih koreninic pognalo, se mora za bolno drevo imeti, zakaj dokler ni v zvezi s prstjo, tudi od nje za rast potrebne gorkote dobivati ne more. Zato večkrat pozebejo pozno v jeseni sajena drevesa, ker od zemlje ne dobivajo potrebne toplote.

Sredstva, katera prav dobro teknejo vsajenim drevesom, so sledeča: 1. da se korenine še le ob sajenju obrežejo; 2. da se okoli korenin nasuje mešana gnoj (kompost); 3. da se nekoliko zrn od ovsa ali ječmena pod koreninino krono položi; 4. da se drevesu dobro prilije; 5. da se deblo noter do krone s slamo ovije, katera mu je bramba proti suhim vetrovom meseca sušca.

Če nekatera prav skrbno vsajena drevesa nočejo pognati, jih je treba v drugi polovici meseca maja ali v začetku rožnika zopet iz zemlje vzeti in jim korenine zopet obrezati, eno uro v vodo postaviti in potem jih vnovič saditi, dobro jim priliti in okoli drevesa nekoliko komposta položiti. Že čez 8 dni potem začno poganjati.

Da se le takošna drevesa dobro vkoreninijo, ki so v krepki zemlji izrastla, to se razume samo po sebi.

Gozdne in pašne razmere na Gorenškem.

Ker smo v 9. listu „Novic“ obljubili kaj več povedati o oni važni seji družbe kmetijske 25. dne u. m., spolnujemo danes to obljubo z opombo, da je to le kratek posnetek obširne obravnave, ki je omenjeni dan trajala več ur, pa se tudi zarad velike važnosti njene ne more rešiti po časnikih.

Prišlo je k tej obravnavi 11 mož iz Gorenškega, ki so zastopali občine: Bohinjsko Bistrico, Srednjo vas, Grad in Gorje; obrtnijska družba bila je zastopana po gosp. K. Lukmanu, vodji družbenem, gosp. K. Seitnerju, logarju družbenem, dr. K. Ahačiču, delničarju družbe in pa udu glavnega odbora družbe kmetijske; odbor družbe kmetijske je bil zastopan po svojem predsedniku baronu K. Wurzbachu in 9 odbornikih.

Ko je kmetijske družbe predsednik baron Wurzbach pozdravil skupščino in jej na kratko namen njen